

Sosiale levekår på Svalbard – sosialt og aktivt

Befolkningen i Longyearbyen har gjennomgående færre helseplager enn befolkningen på fastlandet. Kun 1 prosent i Longyearbyen vurderer egen helsetilstand som dårlig eller meget dårlig, mot 7 prosent på fastlandet. De som er bosatt i Longyearbyen, har mindre personlig kontakt med familien enn personer på fastlandet, men de er mer sammen med venner. Det er færre som oppgir at de føler seg ensomme på Svalbard enn i Norge for øvrig. Svalbard-beboerne er i større grad medlemmer og aktive i organisasjoner enn befolkningen i Norge, og det er større volum på fritids- og kulturaktiviteter i Longyearbyen enn på fastlandet.

Øyvind Kleven

Gjennomgående færre helseplager på Svalbard

Kun 1 prosent av befolkningen i Longyearbyen vurderer sin egen helse som dårlig eller meget dårlig. På fastlandet er det 7 prosent som oppgir at helsen er dårlig eller svært dårlig (figur 1). Ser vi alle plager under ett, er det færre personer som oppgir helseplager på Svalbard enn på fastlandet. Det er hensiktsmessig å kommentere psykiske og fysiske plager hver for seg. I den videre analysen er det ikke tatt hensyn til forskjellen i befolkningsprofil mellom Svalbard og fastlandet.

Større andel oppgitte psykiske plager i Longyearbyen

8 prosent av befolkningen i Longyearbyen oppgir at de har vært nedtrykt eller tungsindig de siste 14 dagene, på fastlandet er det 5 prosent som oppgir dette. Ser vi på andelen som oppgir at de har vært redde eller engstelige de siste fjorten dagene, ligger nivået helt likt. Nivået for psykiske plager ligger altså samlet sett 3 prosent høyere. Årsakene til dette kan være mange. Mørketidsdepresjoner kan være en forklaring (se egen del om det). Forskjellene er imidlertid så små at en ikke kan si særlig mye om dette på bakgrunn av en enkeltundersøkelse.

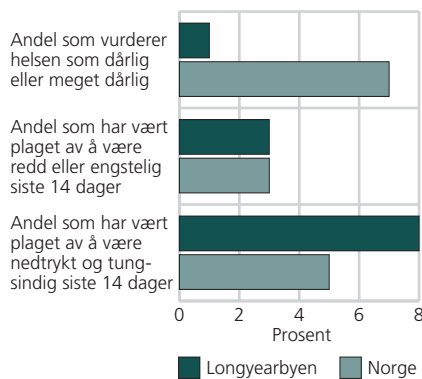
Mindre andel fysiske plager i Longyearbyen

Av Longyearbyens innbyggere oppgir 34 prosent at de har vært plaget av smerter i nakke, skuldre eller rygg den siste måneden. På fastlandet oppgir 46 prosent at de er plaget av dette. 10 prosentpoeng færre blant Svalbardboerne oppgir at de har vært plaget av smerter i korsryggen den siste måneden. 4 prosent færre på Svalbard oppgir at de får vondt i brystet når de anstrenger seg. Forskjellen mellom andelen som svarer at de har tungt for å puste utover vanlig anpustethet ved anstrengelse er også på 4 prosent (henholdsvis 9 prosent i Longyearbyen og 13 prosent i Norge).

Kvinner på Svalbard oppgir flere helseplager enn menn

Forskjellene mellom Svalbard og fastlandet forsterkes delvis av at det er relativt flere menn på Svalbard enn på fastlandet. Også på Svalbard oppgir menn færre helseplager enn kvinnene, den samme tendensen som på fastlandet. I Longyearbyen er 58 prosent menn og 42 prosent kvinner (Kleven 2002:12).

Figur 1. Andel med ulike psykiske helseplager i Longyearbyen og Norge. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen 1997 og Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000.

Øyvind Kleven er rådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for intervjuundersøkelser (oyvin.kleven@ssb.no).

Kvinner er i høyere grad plaget av mørketiden enn menn

Fire av ti kvinner oppgir at de er plaget av mørketiden på en sånn måte at det sliter på humøret eller hindrer en å gjøre ting en ellers ville ha gjort (tabell 1). Tre av ti menn sier det samme. Langt færre oppgir at polarnatten eller den lyse årstiden sliter på humøret på samme måte. Også her er det flere blant kvinnene som svarer at dette er et problem.

Mørketidsplagene mindre utbredt blant "veteranene"

For både kvinner og menn er tendensen at de som har vært på øygruppen lengst, i minst grad er plaget av mørketiden. Forskjellen med hensyn til bostid er imidlertid størst blant mennene, 40 prosent av mennene som har vært under to år i Longyearbyen, er plaget av mørketiden, mens kun 25 prosent av de som har vært der i over 10 år svarer det samme. Variasjonen blant kvinnene er mindre klar. 43 prosent av kvinnene som har vært på Svalbard i under to år har mørketidsplager, mens hele 48 prosent av de som har vært der mellom fire og ti år, svarer at de er plaget. Tendensen blant kvinnene er allikevel at plagene avtar noe med årene. 38 prosent av kvinnene som har vært der i over ti år, svarer at de er plaget av mørketiden.

Stor deltakelse i organisasjonsliv

I en tidligere artikkel har vi beskrevet Longyearbyen som et samfunn som er preget av to kulturer (Kleven 2000). En som baserer seg på en aktiv og engasjert befolkning som tar aktivt del i sitt eget lokalsamfunn. Den andre baserer seg på en befolkning som drar til Longyearbyen for å slippe å ta del i et lokalsamfunn, de har snarere «rømt» fra sine forpliktelser som samfunnsborgere. Slår vi sammen alle organisasjoner og foreninger, er hele 87 prosent av befolkningen på Svalbard med i en forening. Hele 64 prosent av Longyearbyens befolkning er aktivt medlem av en forening. Dette viser at en stor andel av Svalbards befolkning ønsker å involvere seg i det sosiale livet.

Flere med i idrettslag – færre med i religiøse foreninger

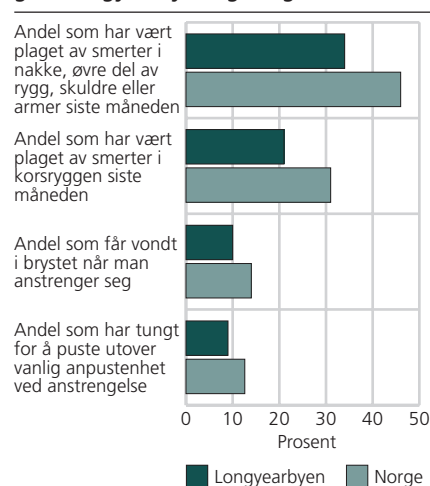
Sammenliknet med fastlandet er det langt flere som er med i idrettslag eller forening på Svalbard. Dette har nok sammenheng med at idrettslag driver svømmehallen og mosjonsfaciliteter i Longyearbyen. Kun 1 prosent oppgir at de er medlem av en religiøs forening.

Mindre personlig kontakt med familien...

Hele 86 prosent av befolkningen på Svalbard har en foreldre som er i live. 36 prosent har barn som er fylt 16 år og som ikke bor i samme husholdning (Kleven 2000:73-76). Det faktum at Svalbard er en øygruppe langt fra fastlandet med fly som eneste transportmiddel, er en åpenbar årsak til at befolkningen på Svalbard har mindre personlig kontakt med familien sin enn personer på fastlandet.

Blant personer som har foreldre i live eller barn over 16 år som ikke bor hjemme, er det en klar tendens til at befolkningen i Longyearbyen har mindre kontakt med familien sin enn

Figur 2. Andel med ulike fysiske helseplager i Longyearbyen og Norge. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen 1997 og Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000.

Tabell 1. Andel med psykiske og fysiske plager blant befolkningen i Longyearbyen, etter kjønn. Prosent

	Menn	Kvinner
Andel som vurderer helsen som dårlig eller meget dårlig	1	2
Andel som har vært plaget av å være redd eller engstelig siste 14 dager	2	4
Andel som har vært plaget av å være nedtrykt og tungsindig siste 14 dager	6	13
Andel som har vært plaget av smerter i nakke, øvre del av rygg, skuldre eller armer siste måneden	29	41
Andel som har vært plaget av smerter i korsryggen siste måneden	19	23
Andel som får vondt i brystet når man anstrenger seg	35	45
Andel som har tungt for å puste utover vanlig anpustenhet ved anstrengelse	10	10

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000. Statistisk sentralbyrå.

Tabell 2. Andel som er plaget av mørketiden eller den lyse årstiden på en sånn måte at det sliter på humøret eller hindrer en fra å gjøre ting en ellers ville ha gjort, etter kjønn, botid og alder. Prosent

	Plaget av mørketiden	Plaget av den lyse årstiden	Antall personer
I alt	35	16	744
Kjønn			
Menn	30	13	415
Kvinner	41	20	329
Botid, begge kjønn			
Opptil 2 år	41	15	226
2-4 år	33	19	162
4-10 år	36	20	135
Mer en 10 år	30	12	218
Menn			
Opptil 2 år	40	17	121
2-4 år	30	11	88
4-10 år	26	16	74
mer en 10 år	25	11	130
Kvinner			
Opptil 2 år	43	25	105
2-4 år	36	27	74
4-10 år	48	26	61
mer en 10 år	38	13	88
Alder, begge kjønn			
16-24 år	42	15	85
25-44 år	37	16	433
45 år og mer	29	14	226
Menn			
16-24 år	47	24	51
25-44 år	31	13	232
45 år og mer	22	11	131
Kvinner			
16-24 år	35	6	34
25-44 år	44	26	200
45 år og mer	37	20	94

Kilde: Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000. Statistisk sentralbyrå.

befolkningen på fastlandet. 17 prosent av befolkningen i Longyearbyen har truffet sine foreldre kun én gang eller ikke i det hele tatt i løpet av det siste året, dette er hele 14 prosentpoeng høyere enn på fastlandet. 74 prosent treffer foreldrene noen ganger i året, på fastlandet er denne andelen 23 prosent. Mens 75 prosent av befolkningen på fastlandet treffer foreldrene sine en gang i uken eller oftere, er det kun 9 prosent på Svalbard som har så hyppig kontakt med foreldrene.

Av andelen som har barn over 16 år som ikke bor i husstanden er det den samme tendensen, men Svalbardbefolkningen har hyppigere kontakt med barn enn foreldre. 6 prosent på Svalbard har sett sine barn kun én gang eller sjeldnere i løpet av det siste året, på fastlandet er det bare 1 prosent som oppgir det samme. 25 prosent av befolkningen på Svalbard har sett sine barn minst én gang i måneden det siste året, på fastlandet er denne andelen 89 prosent.

... men hele 75 prosent har ukentlig kontakt med foreldre via telefon, brev og e-post

Ser vi på andelen som har kontakt med foreldrene sine via telefon, e-post, brev og liknende, er det hele 75 prosent som oppgir at de har ukentlig kontakt med foreldrene sine (Kleven 2000:75).

Daglig samvær med venner

96 prosent svarer at de, bortsett fra egen familie, har gode venner på Svalbard. Blant personer som har vært over 10 år på øygruppen, er det hele 99 prosent som svarer dette (Kleven 2000:78). Hele 44 prosent oppgir at de er sammen med gode venner omtrent daglig, på fastlandet er det kun 20 prosent som oppgir at de er sammen med gode venner omtrent daglig. På Svalbard er det kun 7 prosent som svarer at de har vært sammen med gode venner en gang i

Tabell 3. Organisasjonsmedlemskap i Norge og Longyearbyen, etter kjønn. Prosent

	Longyearbyen			Norge		
	Alle	Menn	Kvinner	Alle	Menn	Kvinner
Andel som er medlem av						
Fagforening	51	52	49	42	42	41
Politisk parti	11	11	10	9	10	8
Kristelig/religiøs forening	1	1	2	8	5	9
Idrettslag/-forening	57	58	56	27	33	22
Helselag, sanitetsforening, Røde kors o.l.	13	13	13	17	13	20
Musikkforening, korps, sangkor, teatergruppe o.l.	14	10	20	9	8	10
Lokal interessegruppe, miljøgruppe, lokal aksjonsgruppe o.l.	11	13	9	4	4	4
Andre foreninger eller organisasjoner	28	37	16	-	-	-

Kilde: Levekårsundersøkelsen 1997 og Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000. Statistisk sentralbyrå.

måneden eller sjeldnere. Dette er hele 20 prosentpoeng lavere enn på fastlandet hvor 27 prosent svarer dette.

Færre føler seg ensomme på Svalbard

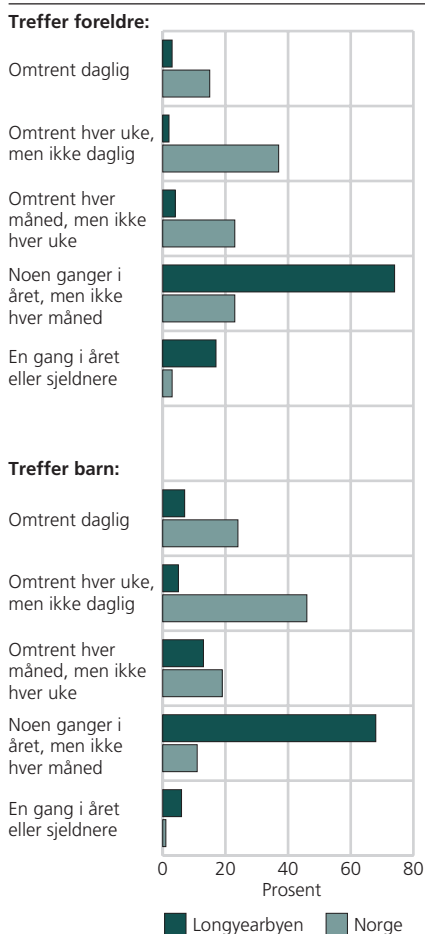
Mye kontakt med venner skulle tilsi at en stor andel ikke føler seg ensomme. 84 prosent av innbyggerne på Svalbard føler seg sjelden eller aldri

Tabell 4. Andelen som føler seg ensomme i Longyearbyen, etter kjønn, aldersgruppe og om en bor alene. Differansen mellom Longyearbyen og Norge. Prosent

	Alle		Aleneboende	
	Oftede ensom	Av og til ensom	Oftede ensom	Av og til ensom
Alle	2	14	2	18
Menn ...	1	13	2	18
16-24 år	0	14	0	13
25-44 år	1	11	2	16
45-66 år	1	15	2	23
Kvinner	2	17	2	17
16-24 år	0	18	0	23
25-44 år	3	19	2	15
45-66 år	3	13	3	19

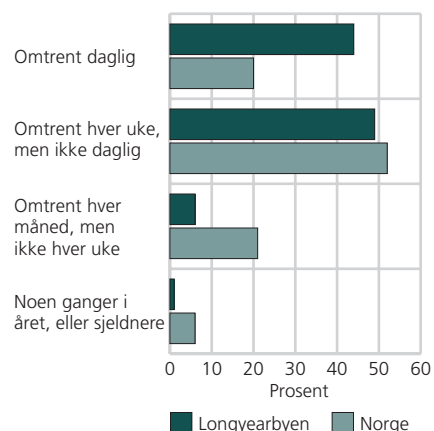
Kilde: Levekårsundersøkelsen 1997 og Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000. Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Hvor ofte en treffer foreldre og barn over 16 år i Longyearbyen og Norge. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen 1998 og Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000.

Figur 4. Hvor ofte en er sammen med venner i Longyearbyen og Norge. Prosent

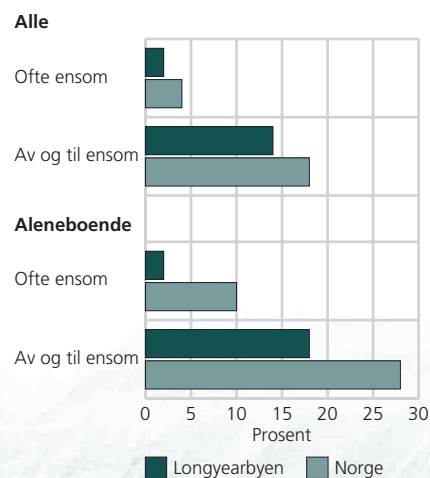
Kilde: Levekårsundersøkelsen 2000 og Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000.

Tabell 5. Ulike fritidsaktiviteter blant befolkningen på Svalbard. Prosent

	I alt	Ingen ganger	1-2 ganger	3-9 ganger	10-20 ganger	21-39 gange	Minst 40 ganger	Antall personer
Lengre fot- eller skitur på Svalbard	100	13	8	17	19	15	27	744
Mosjonert/drevet sport/idrett	100	28	3	4	9	11	45	744
Jaktturer på Svalbard	100	58	13	17	9	3	1	744
Kino	100	30	20	32	10	6	2	744
Dans/diskotek	100	18	13	27	22	12	8	744
Restaurant/kafé/pub	100	1	1	13	27	23	35	744
Teaterforestillinger, musikaler, revyer	100	34	46	17	2	0	0	744
Klassisk-/jazz-/vise-/popkonsert	100	41	34	21	4	0	0	744
Kunstudstilling/museum	100	22	34	35	6	1	1	744
Lån av bøker på bibliotek	100	56	8	16	11	5	3	744
Gudstjeneste/religiøs møte på Svalbard	100	47	28	19	4	1	1	744
Orkester/korps/kor/spelemannslag	100	86	1	2	2	3	6	744

Kilde: Levekår i Longyearbyen 2000. Statistisk sentralbyrå.

Figur 5. Andel som føler seg ensomme i Longyearbyen og Norge. Prosent

Kilde: Levekårsundersøkelsen 2000 og Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000.

Litteratur

Kleven, Øyvinn (2000): *Levekårsundersøkelsen i Longyearbyen 2000. Dokumentasjon og tabellrapport*. Notater 2000/31, Statistisk sentralbyrå.

Kleven, Øyvinn (2002): *Levekår i Longyearbyen. En sammenlikning mellom Svalbard og fastlandet*. Rapporter 2002/17, Statistisk sentralbyrå.

Vaage, Odd Frank (2000): *Kultur- og fritidsaktiviteter. Om idrett og friluftsliv, musikk, lesing og andre kulturaktiviteter*. Statistiske analyser 38, Statistisk sentralbyrå.

ensomme. Den andelen på fastlandet er 79 prosent. Hele 60 prosent av mennene og 48 prosent av kvinnene føler seg aldri ensomme. Både menn og kvinner er mindre ensomme enn på fastlandet. Kvinner er litt mer ensomme enn menn, noe som kan ha sammenheng med at mange kvinner bare "er med på flyttelasset".

Små forskjeller i ensomhet mellom kvinner og menn på Svalbard

Det er små forskjeller mellom kjønnene med hensyn til opplevelse av ensomhet på Svalbard. Andelen som ofte eller av og til føler seg ensomme, er 20 prosent både for menn som bor alene og menn som bor sammen med andre. 19 prosent av aleneboende kvinner føler seg ofte eller av og til ensomme, mot 8 prosent av kvinner som bor sammen med andre. Forskjellen mellom de som bor alene og de som bor sammen med andre er større på fastlandet enn i Longyearbyen.

Mye involvert i fritids- og kulturaktiviteter

Longyearbyens innbyggere er mye involvert i fritids- og kulturaktiviteter. Dette gjelder både antall aktiviteter og volum på de aktivitetene som bedrives. Mange oppgir også mulighet for unike naturopplevelser og godt foreningsliv som en årsak til at de trives i Longyearbyen. Hele 27 prosent oppgir å ha foretatt 40 eller flere lengre fotturer eller skiturer i fjellet i løpet av det siste året. 45 prosent av Svalbardienserne har i løpet av det siste året mosjonert eller drevet idrett 40 ganger eller mer i løpet av det siste året. På fastlandet er det kun 18 prosent som mosjonerer så hyppig.

Jakt er en svært populær og utbredt fritidsaktivitet på Svalbard. Hele 42 prosent av befolkningen over 16 år har deltatt i jakt i løpet av det siste året. 9 prosent av befolkningen på fastlandet har vært på jakt i løpet av det siste året (Vaage 2000:99). 8 prosent har vært på restaurant, kafé eller pub minst 20 ganger det siste året. Svalbardienserne går også litt mer på kino enn folk på fastlandet.